

Naktsputnu uzskaites lauksaimniecības zemēs Latvijā: 1989–2015

Nemot vērā to, ka lauksaimniecības ietekme uz ekosistēmām ir milzīga, lauku putnu monitorinģam no bioloģiskās daudzveidības viedokļa ir ļoti liela nozīme (Gregory *et al.* 2005). Mūsdienās lauksaimniecībā izmantotie pieci miljardi hektāru pārsniedz mežu kopējo platību uz Zemes, turklāt pasaulē katru gadu no jauna lauksaimniecībā sāk izmantot vēl 13 miljonus hektāru, galvenokārt iznīcinot mežu (Robertson, Swinton 2005).

Eiropas Savienībā vairāk nekā puse sauszemes ir agroainavas, dažās valstīs (piemēram, Dānijā) pārsniedzot pat 70 % (Banks 2004). Vēl aizvien pieaugošās cilvēku populācijas nodrošināšana ar pārtiku, izmantojot ilgtspējīgas – ekoloģiskas – lauksaimniecības metodes, ir viens no sarežģītākajiem mūsdienu ekologu un lauksaimnieku uzdevumiem (Robertson, Swinton 2005). Jaunattīstības valstīs būtiski ir pasargāt vēl esošās dabiskās ainavas no pārvēršanas lauksaimniecības zemēs, tādēļ ir jāizmanto visas iespējamās ekoloģiskās lauksaimniecības metodes (Mattison, Norris 2005). Ekoloģisku lauksaimniecības metožu izmantošana ir īpaši svarīga tieši Eiropā, tāpēc ka lauksaimniecības pārveidotās un uzturētās – daļēji dabiskās jeb seminatūrālās – ainavas ir daudzu sugu, to skaitā retu un aizsargājamu, vienīgā dzīvesvieta mūsdienās. Tādēļ tās nedrīkst pārvērst par industriālās lauksaimniecības “tuksnesi” – intensīvas lauksaimniecības apstākļos šādās vietās vairs nav dabas, un tās ir bioloģiskās daudzveidības tuksnesi. Lai aizsargātu atklātu vietu sugas, ir nepieciešama daudz lielāka lauksaimnieku izpratne par bioloģisko daudzveidību un tās nozīmi un sadarbība ar dabas aizsardzības bioloģiem (Banks 2004). Nepieciešams arī, lai sabiedrība izprastu,

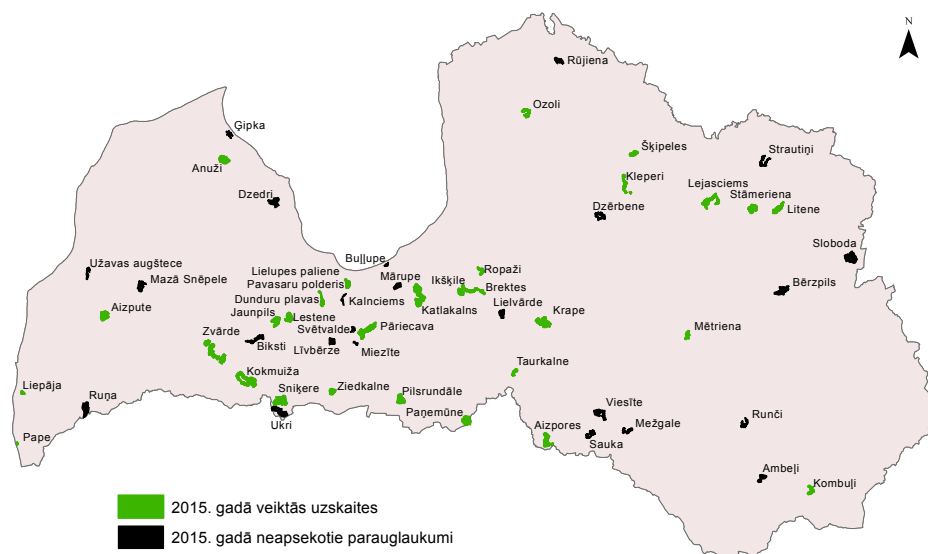
Lakstīgala ir otra biežāk konstatētā putnu suga naktsputnu uzskaitē 2015. gadā (22 maršrutos no 25).

Foto: J. Jansons / putni.info

Paipalām kopš 2006. gada ir vērojams mērens skaita samazinājums. 2015. gadā tās skaitītas 25 maršrutos, no kuriem septiņos arī konstatētas.

Foto: J. Jansons / putni.info

1. attēls. Naktsputnu uzskaišu parauglaukumi 2015. gadā.

cik nozīmīga ir tradicionālās lauku kultūrainavas aizsargāšana no mūsdienu intensīvās lauksaimniecības (Ewald 2001).

Metodes

Griežu un citu naktsputnu uzskaišu metodes ir detalizēti aprakstītas iepriekš (sk. Keišs 2013), un to apraksts ir pieejams arī Latvijas Ornitoloģijas biedrības interneta vietnē: http://www.lob.lv/download/Naktsputni_lauksaimnieciba_met.doc.

Uzskaites 2015. gadā

Pēc autora rīcībā pieejamās informācijas, līdz 2016. gada 1. martam, naktsputnu uzskaites Latvijā 2015. gadā ir veiktas 31 parauglaukumā (1. attēls), no tiem sešos ir uzskaitītas tikai griezes, bet vēl divos – griezes, lakstīgalas un paipalas. Atlikušajos 23 maršrutos teorētiski reģistrētas visas dzirdamās putnu sugas, taču tas, cik daudz putnu sugu tiek reģistrētas, ir atkarīgs no brīvprātīgo novērotāju kvalifikācijas. Domājams, ka maršrutos, kuros nav konstatētas dažas parastas putnu sugas, tās, visticamāk, nav atpazītas.

Kopā 31 parauglaukumā reģistrēta 31 putnu suga (1. tabula). Apmēram 15 no šīm sugām uzskatāmas par naktsputniem. Devīņas putnu sugas konstatētas vismaz 10 parauglaukumos – grieze (21 parauglaukumā no 31), lakstīgala (22 no 25), kārķu ķauķis (21 no 24), upes ķauķis (19 no 24), purva ķauķis (16 no 24), ceru ķauķis (13 no 24), krūmu ķauķis (13 no 22), kā arī vakarlēpis un meža pūce (abas sugas 10 parauglaukumos no 24, kur šīs sugas meklētas).

Dati par kāpelētājķauķu (*Acrocephalus sp.*) sugām nav pārbaudāmi, tāpēc ka dažiem novērotājiem šo ķauķu atšķiršana varētu būt problemātiska. Tas, ka ceru un krūmu ķauķis konstatēts vienādā skaitā parauglaukumos, var būt gan pamatots rezultāts, gan arī artefakts, kas parāda, ka šo sugu atšķiršana novērotājiem sagādā grūtības.

Griezei vērojams mērens skaita pieaugums.

Foto: A. Auniņš

Kārķu ķauķim konstatēts mērens skaita samazinājums.

Foto: A. Mankus / ainars.net

1. tabula. 2015. gadā naktsputnu uzskaišu maršrutos konstatētās sugas.

Nr. p. k.	Suga		Maršrutu skaits, kuros suga konstatēta	Kopējais maršrutu skaits, kuros suga uzskaitīta
1.	Grieze	<i>Crex crex</i>	31	31
2.	Lakstīgala	<i>Luscinia luscinia</i>	22	25
3.	Kārķu ķauķis	<i>Locustella naevia</i>	21	24
4.	Upes ķauķis	<i>Locustella fluviatilis</i>	19	24
5.	Purva ķauķis	<i>Acrocephalus palustris</i>	16	24
6.	Ceru ķauķis	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	13	24
7.	Krūmu ķauķis	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	13	24
8.	Vakarlēpis	<i>Caprimulgus europaeus</i>	10	24
9.	Meža pūce	<i>Strix aluco</i>	10	24
10.	Sloka	<i>Scolopax rusticola</i>	9	24
11.	Niedru strazds	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	7	24
12.	Lukstu čakstīte	<i>Saxicola rubetra</i>	7	24
13.	Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	7	25
14.	Seiķu ķauķis	<i>Locustella luscinioides</i>	6	24
15.	Ezera ķauķis	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	5	24
16.	Mērkaziņa	<i>Gallinago gallinago</i>	4	24
17.	Ķīvīte	<i>Vanellus vanellus</i>	4	24
18.	Ormanītis	<i>Porzana porzana</i>	4	24
19.	Ausainā pūce	<i>Asio otus</i>	3	24
20.	Dumbrčālis	<i>Rallus aquaticus</i>	2	24
21.	Dziedātājstrazds	<i>Turdus philomelos</i>	2	24
22.	Dzeguze	<i>Cuculus canorus</i>	2	24
23.	Lielais dumpis	<i>Botaurus stellaris</i>	1	24
24.	Kuitāla	<i>Numenius arquata</i>	1	24
25.	Meža tilbīte	<i>Tringa ochropus</i>	1	24
26.	Melnais meža strazds	<i>Turdus merula</i>	1	24
27.	Zilriklīte	<i>Luscinia svecica</i>	1	24
28.	Sarkanriklīte	<i>Erithacus rubecula</i>	1	24
29.	Klusais ķauķis	<i>Hippolais calligata</i>	1	24
30.	Iedzeltenais ķauķis	<i>Hippolais icterina</i>	1	24
31.	Niedru stērste	<i>Emberiza schoeniclus</i>	1	24

Populāciju skaita tendences

No apskatītajām sugām trim – paipalai, niedru strazdam un kārklu ķauķim – novērojumu periodā (2006.–2015. gadā) ir vērojama mērena skaita lejupslide. Kaut arī datu trūkuma dēļ tendence statistiski ir “neskaidra”, visticamāk, skaita samazināšanās varētu būt novērojama arī ormanītīm, kura statistiskā tendence atrodas starp šīm sugām (1. tabula).

Divām citām sugām – griezei un upes ķauķim – ir vērojams mērens skaita pieaugums, bet purva ķauķim tendence ir statistiski stabila (2. tabula). Pārējām sugām tendence ir neskaidra (2. tabula). Populāciju skaita tendenču varbūtējie cēloņi minēti iepriekšējā pārskatā (Keišs 2015), taču, lai to noskaidrotu, ir jāveic atsevišķi pētījumi par sugu ligzdošanas sekmēm.

Pateicības

Liels paldies visiem novērotājiem, kas veikuši uzskaites jau kopš 1989. gada. 2015. gadā uzskaitēs piedalījās: Aija Bensone, Aija Zāgmane, Ainis Platais, Aivars Mednis, Aivars Meinards, Aldis Freibergs, Andris Klepers, Dainis Nāburgs, Edgars Laucis, Elīze Spridzāne, Elvijs Kantāns, Ginta Sirmāne, Ģirts Zembergs, Ieva Zakrepska, Imants Brusbārdis, Imants Jakovļevs, Inese Kaminska, Inga Freiberga, Ivanda Krīgerste, Ivo Dinsbergs, Jānis Bētiņš, Jānis Grudulis, Jānis Ķuze, Jānis Ločmelis, Mareks Kilups, Māris Bazulis, Oskars Keišs, Reinis Brusbārdis, Ritvars Rekmanis, Viesturs Bahs, Viesturs Ķerus, Viesturs Leitholds, Viesturs Vīgants.

2015. gadā uzskaites finansēja Dabas aizsardzības pārvalde saskaņā ar

2015. gada 27. aprīļa līgumu Nr. 7.7/44/2015–P, kas noslēgts starp Latvijas Republikas Dabas aizsardzības pārvaldi un Latvijas Ornitoloģijas biedrību. Paldies projekta finansētājiem!

OSKARS KEIŠS,
LU Bioloģijas institūts
Miera iela 3
LV–2169 Salaspils,
oskars.keiss@lu.lv

Dabas aizsardzības
pārvalde

2. tabula. Naktsputnu populāciju lieluma pārmaiņu tendences Latvijā (2006–2015); griezei pārmaiņu tendences aprēķinātas arī periodam no 1989. līdz 2015. gadam.

Nr.p.k.	Sugas latviski	Nosaukums latīniski	Tendence (S)	Standart-klāda (SE)	Tendences raksturojums
1.	Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	0,8945	0,0327	mērens samazinājums**
2.	Niedru strazds	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	0,8995	0,0432	mērens samazinājums*
3.	Ormanītis	<i>Porzana porzana</i>	0,9463	0,0530	neskaidra
4.	Kārklu ķauķis	<i>Locustella naevia</i>	0,9467	0,0128	mērens samazinājums*
5.	Meža pūce	<i>Strix aluco</i>	0,9596	0,0406	neskaidra
6.	Ceru ķauķis	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	0,9757	0,0245	neskaidra
7.	Lakstīgala	<i>Luscinia luscinia</i>	0,9799	0,0206	neskaidra
8.	Purva ķauķis	<i>Acrocephalus palustris</i>	0,9971	0,0164	stabila
9.	Grieze	<i>Crex crex</i> 1989–2015	1,0245	0,0044	mērens pieaugums**
	Grieze	<i>Crex crex</i> 2006–2015	1,0361	0,0072	mērens pieaugums**
10.	Upes ķauķis	<i>Locustella fluviatilis</i>	1,0393	0,0167	mērens pieaugums**
11.	Sloka	<i>Scolopax rusticola</i>	1,0416	0,0491	neskaidra

* p<0,05; **p<0,01

Literatūra

Banks J.E. 2004. Divided culture: integrating agriculture and conservation biology. *Frontiers in Ecology and the Environment* 2: 537–545.

Ewald K.C. 2001. The neglect of aesthetics in landscape planning in Switzerland. *Landscape and Urban Planning* 54: 255–266.

Gregory R.D., Strien, van, A., Voříšek P., Gmelig Meyling A.W., Noble D.G., Foppen R.P.B., Gibbons D.W. 2005. Developing indicators for European birds. *Philosophical Transactions of the Royal Society, Section B* 360: 269–288.

Keišs O. 2013. Naktsputnu uzskaites Latvijā 2006.–2012. gadā. *Putni dabā* 2013/3: 4–7.

Keišs O. 2015. Ceturtā gadsimts kopā ar Latvijas griezēm – naktsputnu uzskaites Latvijā kopš 1989. gada. *Putni dabā* 2015/1: 16–20.

Mattison E. H. A., Norris, K. 2005. Bridging the gaps between agricultural policy, land use and biodiversity. *TRENDS in Ecology and Evolution* 20: 610–616.

Robertson G.P., Swinton, S.M. 2005. Reconciling agricultural productivity and environmental integrity: a grand challenge for agriculture. *Frontiers in Ecology and the Environment* 3: 38–46.

Summary

Tracking Nocturnal Birds in Agricultural Land in Latvia: 1989–2015 /Oskars Keišs/

It is important to take into consideration and use organic farming methods to protect the natural landscape in the EU. It is essential because landscapes reformed by agriculture are places where many bird species reside. By 1 March 2016, records were made in 31 plots (Figure 1) in these landscapes. Overall, 31 bird species have been registered (Table 1).